

DIKTATORIŲ VAIKAI

Garsiausių 20 amžiaus diktatorių vaikų likimai

Alma littera

**BAŠARAS AL ASADAS: MOKINYS PRANOKO
MOKYTOJĄ**

FREDERIKAS ENSELIS

1970 m. įvykus valstybiniam perversmui, Hafezas al Asadas ateina į valdžią ir, priklausydamas BAAS partijai, t. y. artimai socializmui, panarabiškai partijai, tampa Sirijos Respublikos prezidentu ir juo liks iki pat 2000-ųjų, savo mirties metų. Jo sūnus Bašaras al Asadas paveldi prezidento postą. Bašaras gimė 1965 m. rugsėjo 11 dieną ir yra trečias Asadų šeimos vaikas. Vyresni už jį – 1960 m. gimusi sesuo Bušra ir 1962 m. gimęs brolis Baselis. Vėliau gims dar du broliai: 1966 m. – Majdas (ankstyva mirtis jį ištiks 2009 m.) ir 1968 m. – Mahe-ras. Asadai kilę iš neturtingos alavitų šeimos – tai Sirijos religinė mažuma, jie tesudaro per 10 proc. visų Sirijos gyventojų. Nors buvo mažuma, alavitai pakilo iki Sirijos valstybės valdymo aukštumų, įtraukdami armiją ir BAAS partiją. Toks yra šios mažumos, ilgai likusių sirų nepaisytos, revanšas.

Bašaras dar tik kūdikis, kai jo tėvas paskiriamas gynybos ministru ir karinių oro pajėgų štabo viršininku. Jam tik penkeri, kai Hafezas al Asadas 1970 m., po valstybinio perversmo, paima valdžią. Ar jaunas Bašaras ką nors prisimena iš tų laikų? Vaikui, kaip ir visai Asadų šeimai, ši data reikšminga. Nuo to laiko šeimos gyvenimas iš tikrųjų jau nebeprisiklauso jai: visai kaip ir milijonai sirų, ji dabar atsidūrusi Hafezo al Asado rankose. Ir tai išeina daugiau į blogą nei į gera.

Drovusis Bašaras

Hafezas al Asadas, kuklios valstiečių šeimos sūnus, gimęs 1930 m., yra jaunas karinių oro pajėgų leitenantas, kai 1958 m. susituokia su Anisa Makhluף. Jo žmona – įtakingesnės šeimos narė alavitų pasaulyje. Vienoje iš retų šeimos nuotraukų nublukusiomis spalvomis, datuojamų 1985 m., Anisa atrodo tokio pat griežto ir santūraus veido kaip ir jos vyras. Kai susipažįsta su Hafezu, savo tolimu giminaičiu, mergina, jauna pradinių klasių mokytoja, aktyviai darbuojasi Sirijos socialnacionalistinėje partijoje (SSNP) – organizacijoje, besivaržančioje su BAAS partija, kurios orbitoje sukasi jos būsimo sutuoktinis. Po pažinties savo politinius ryšius ji pajungia Hafezo paslaugoms. Ji panaudoja visą savo energiją stengdamasi palengvinti savo vyro kilmą į valdžios viršūnes, kai šis yra susikaupęs savo karinei karjerai. Abiejų lūkesčiai tie patys: paimti valdžią.

Pergalės metais pora pagimdo penkis vaikus. Visi paveldės tą patį valdžios troškulį. Visi, išskyrus vieną – mažąjį Bašarą. Priešingai stipriai vyresniojo brolio Baselio asmenybei, sesers Bušros žiaurumui ir

brolio Mahero blaškymuisi, Bašaras – drovus, kuklus, nepastebimas. Pasak vieno šeimai artimo žmogaus, „Bašaras šeimos klanui sukelia ironiją, iš jo visi tyčiojasi, jis švepluoja, nes turi dikcijos sutrikimą“. Bašaras laikomas silpnu ir tai akivaizdžiai parodo tėvo elgesys, nes jis šeimoje įvedė geležinę drausmę ir iškart atmetė bet koki švelnumo pasireiškimą. Bašaras netveria tokios bjaurios tėvo laikysenos ir baisiai kenčia, nors tėvas ir retai būna namie. Paguodos sulaukti iš motinos nesitiki. Ji elgiasi kaip „tikra matrona“. Anisa – be galo stipraus charakterio moteris, didžiuojasi kilusi iš didikų šeimos. Ji ir Bašarui šiurkščiai įkala į galvą pagarbą autoritetui. Pagal žodžius tų, kurie ją pažinojo, tai – paprasta moteris ir gerai išmananti alavitų tikėjimo apeigas. Tikėjimo, kurį ji visomis išgalėmis perduoda savo vaikams.

Tuo metu, kai tėtis užkariauja sudėtingos šalies valdžią, mažasis Bašaras mokosi mokykloje. Būdamas trejų, jis pradeda mokytis Damasko. Pasaulietiškoje mokykloje, užsitarnavusioje gerą vardą kaip nacionalinė mokykla. Jis čia išmoksta prancūzų ir anglų kalbas, atitinkamai savo antrąją ir trečiąją kalbas. Anot vieno tų laikų draugelio, jis – „vidutinis“ mokinys. Beje, dėl nepakankamai gerų pažymių jis paliks savo pirmąją mokyklą ir baigs dvejus vidurinio mokslo metus „Le Frère“ mokykloje, prancūzų licėjuje, kur gaus labai gerus pažymius. Mokytojai tvirtina, kad Bašaras, kaip jo broliai ir sesuo, nesinaudojo ypatingomis privilegijomis ar asmeniniu vairuotoju. Hafezui ir Anisai yra svarbi viešoji nuomonė ir jie stengiasi išsaugoti išorinį padorumą. Tad Bašaras neturi jokių neteisėtų lengvatų. Per vieną ekskursiją mokslo metais, kai mokėsi koledže, Bašaras atmeta draugų prašymą atskleisti savo statusą, kad išvengtų karinės užkardos kontrolės. Jaunuolis yra toks nežymus, kad kartais tampa auka tų, kurie mažiau varžosi. Kaip ir šįkart, kai jis dalyvauja viešosiose iškilmėse savo tėvo jubiliejaus garbei. Kai visi ploja, jaunuolis stovi nuleidęs rankas, nežinodamas, kaip elgtis. Ir tada vienas slaptosios tarnybos narys, jo nepažinęs, prieina prie jo ir atsivėdėjęs trenkia

stiprų antausį, taip nubausdamas už entuziazmo stoką. „Pagalvojau, ar reikia prisipažinti, kas esu. Pagaliau nusprendžiau išeiti“, – vėliau pasakos Bašaras vienam artimam draugui.

Bašaras tikina žurnalistus, klausinėjančius apie jo vaikystę, kad ji buvusi normali ir darni. Jis žaidžia futbolą su savo kvartalo berniukais, stalo tenisą su tėvu, valgo skaniausius pyragaičius, kuriuos kepa mama. Štai tokia oficiali versija. Tikrovė turi daugiau niuansų. Vaikai tik labai retai mato savo tėvus. Ypač tėvą. Todėl Bašaras ir skiria savo motinai svarbiausią vietą. Vietą, kurios ji niekada nebe-palieka. Net ir suaugęs, jis daug kartų per savaitę jai paskambina. Bašaras auga šalia apsaugininkų, menkai galinčių jam suteikti meilės. Tokios artimos apsaugos Asado vaikai niekada neišvengs, nes jų tėvas Sirijoje prisidarė daug priešų. Karinė diktatūra, kurią jis įveda šalyje 1970 m., vis griežtėja. Slaptoji visagalė policija tardo ir pradangina kiekvieną nors ir menkiausią opozicionierių.

Pavojus tūno ne vien viduje. Priešas tyko kitoje Izraelio sienos pusėje. Bašaras auga karo atmosferoje. Kai įsiplieskia Arabijos ir Izraelio karinis konfliktas, jis dar tėra vaikas. 1973 m. spalį per Kipuro karą jam yra aštuoneri metai. Tėvo įsakymu jis privalęs su visa šeima bėgti toli nuo Damasko, į alavitų kalnus. Negali būti nė kalbos, kad Izraelio kariai sučiuptų kurį nors iš Asado šeimos. Vėliau Sirijos diktatoriaus vaikams ima grasinti „Broliai musulmonai“ – islamistų politinis judėjimas, besipriešinantis Hafezo režimui. Bašaro pasaulyje mirtis tampa visagalė. Tokia grėsmė niekada iš tikrųjų neišsisklaido, tik sušvelnėja 1982 m., numalšinus „Brolių musulmonų“ sukilimą. Hafezas al Asadas nesismulkiną ir įsako bombarduoti islamistų maištininkų bastioną – Hamos miestą. Ten vyksta žudynės. Žūsta mažiausiai 20 tūkstančių taikių gyventojų. Bašaras – šešiolikos metų paauglys, ir jo tėvo režimas sustiprėja dar labiau. Bašarui tenka greitai užaugti, kad išgyventų tame suaugusiųjų pasaulyje, kur viskas persisunkę politika. Beje, nuo keturiolikos metų Bašaras įsitraukia į BAAS partijos jaunimo judėjimą.

Nuo to laiko, kai vadovauja šaliai, Hafizas al Asadas nepasitiki visais. Vyras iš prigimties serga paranoja. Bašaras suvokia, kad jo tėvo baimės nėra tokios jau nepagrįstos, kai jo tikras dėdė iš tėvo pusės Rifatas mėgina surengti valstybinį perversmą. Jis pasinaudoja savo brolio silpnumo momentu, ištikus širdies smūgiui, kad užimtų jo vietą. Pučas sužlunga. Bašaro pasaulis sugriūva, nors jam tik devyniolika metų. Jis supranta, kad net jo šeima gali būti pavojinga. Rifatas ištremiamas į Prancūziją.

Toks kasdienis smurtas pastūmėja Sirijos prezidento sūnų išvykti iš šalies. Jis nusprendžia tęsti Anglijoje savo medicinos studijas. Būdamas dvidešimt trejų, jis stažuojasi internu oftalmologu ir dirba Londono „Western Eye Hospital“. Pirmąkart Bašaras gyvena ramiai, nebijodamas pasikėsینimo, valstybinio perversmo ar savo tėvų pykčio. Jaunuolis atrodo laimingas Didžiosios Britanijos sostinėje. Jis susipažįsta su savo būsima žmona, gražuole Asma al Akras. Ši sirų kilmės britė yra kilusi iš didelės Homso sunitų šeimos ir supranta Bašaro troškimą ramiai gyventi. 1975 m. gimusi Londone, ji – tobulas britų auklėjimo produktas. Paauglystėje ji net pasikeitė vardą į angliškesnį. Iš Asmos virto Ema. Sulaukusi šešiolikos, ji susigrąžina kilmės vardą, t. y. savo senelės iš tėvo pusės vardą.

Jaunėlis – scenos priešakyje

Kai abu įsimylėjęliai sėkmingai dirba ir gyvena Anglijoje, kitas Hafezo al Asado sūnus, vyresnėlis Baselis, ir toliau mokosi valdyti. Jau ne vieni metai, kaip jis laikomas tuo, kuris vieną dieną perims iš tėvo valdžią. Baselis gimė 1962-aisiais, trejais metais anksčiau už Bašarą. Jis – tikra Bašaro priešingybė. Kiek šis yra drovus ir intravertas, tiek Baselis yra pasitikintis savimi, net arogantiškas, karštas, mėgėjas užkariauti moteris... Nuo pat jaunumės brolių vaidmenys buvo kuo gražiausiai padalyti abiem broliams. Asado šeimos artimieji prisimena, kaip Bašaras kentėjo, kai buvo jaunas. Jis, toks santūrus, toks

blankus, tai negi jis gali varžytis su savo brolio žavesiu? Net kai Bašaras kalba, jo balsas yra toks tylus, švelnus, beveik moteriškas, kad niekas jo nesiklauso. O Baselis – tai tikras vyras, kareivis, parašiotininkas, sportinių automobilių ir greičio mėgėjas. Bet greitis, kai jo nemoki valdyti, gali atnešti ir mirtį.

1994 m. sausio 21 dieną Sirijos režimas susvyruoja – Respublikos sosto paveldėtojas žūsta prie savo automobilio vairo. Banalus eismo įvykis, kokių pasitaiko tiek ir tiek. Baselis vairuoja savo automobilį Damasko oro uosto link, prieš skrisdamas į Vokietiją. Kelias skęsta migloje. Jis važiuoja per greitai, nepataiko į sankryžą ir staigiai apsisuka. Automobilis nusirita kūliais. Baselis žūsta iškart. Automobilyje sėdėjęs pusbrolis Rami Maklufas lieka gyvas, tik rimtai susižeidžia. Tučiuojau po šalį pasklinda kalbos, kad Baselis buvo nužudytas. Įtariamasis išdavikas – dėdė Rifatas, išstremtas į Paryžių. Tyrimas daro oficialią išvadą, kad tai – nelaimingas atsitikimas. Hafezas al Asadas netenka savo brangaus sūnaus. Jam buvo tik trisdešimt dveji metai ir jis įkūnijo Sirijos ateitį, kontroliuojamą Asadų klaną. Tada oftalmologas Bašaras iškviečiamas į tėvų namus. Jo britiškasis gyvenimas truko tik vienus metus. Jis nė akimirką nemano atsisakyti jam dabar tekusio vaidmens. Pasipriešinti savo tėvui? Tai virš jo jėgų. Tad jis atvyksta į Damaską, pas savo šeimą. Čia randa savo vyriausiąją seserį Bušrą ir mažėlį brolių Maherą, kuris labai panašus į velionį Baselį. Toks pat polėkis, tokia pati charizma. Sunkiai kontroliuojamas brutalumas. Bušrai taip pat netrūksta charakterio tvirtumo. Argi ji neištekėjo už dešimčia metų vyresnio vyro, nors tėvas ir kategoriškai priešinosi? Hafezas al Asadas iš tikrųjų uždraudė savo dukteriai tekėti už Asafo Šavkato. Šis alavitas, gimęs 1950 m., jau buvo triskart išsiskyręs. Net sakoma, kad Baselis grasino mirtimi savo sesers mylimajam, jei šis ją ves. Bet nieko neatsitiko. Bušra nenusileido. Hafezas, kad ir diktatorius, turėjo nusileisti ir sutikti su jų santuoka. Iš trijų gyvų likusių Asado vaikų tęsti užgimstančią dinastiją išrinktas pats nežymiausias, pats droviausias.

Kompleksuotas jaunuolis atsiduria scenos priekyje. Ir kokios scenos! Jis neturi teisės klysti. Bašaras darys viską, kad nenuviltų savo tėvo. Jis sutinka, – bet iš tikrųjų negi jis turi pasirinkimą? – užimti savo tėvo vietą tiesiogine ir perkeltine prasme. Taigi jis palieka savo draugų ratą, kad sėkmingiau įsitrauktų į savo brolio draugų ratą; jis apsigyvena namuose, kur Baselis mėgo dirbti; jis netgi perima „Syrian Computer Society“, kompaniją, kurios vadovas buvo jo vyresnysis brolis. Bašaras tampa Baseliu ar bent jau stengiasi juo tapti. Metamorfozė turi būti absoliuti – fizinė ir protinė. Šešerius metus šeimos atpirkimo ožys stropiai rengiasi savo būsimam vaidmeniui: Homso karo akademija, paskui tėvo patarėjo politikos klausimais postas. Hafezas al Asadas, nuo 1983 m. sergantis chroniškomis ligomis (širdies ligos, cukraligė), turi skubiai veikti. Jis suvokia esąs pasmerktas ir įvertina laukiančių darbų mastą. Kaip pakeisti šį drovuolį? Diktatorius žino, kad jo valdžia laikosi tik jėga ir teroru. Bet koks silpnumas paskatins sukilimą. Hafezui buvo sunku padaryti nekenksmingą savo brolių, ambicingąjį Rifatą. Bet Baselio mirtis vėl verčia imtis žaidimo. Paveldėjimo klausimas vėl tampa aktualus, o pretendentams kyla pavojus kits kitą nudobti ir šalį paskandinti ugnyje bei kraujyje.

Stebinantis persikeitimas

Nuo 1997 m. Bašaras, oftalmologas ir angliškosios arbatėlės mylėtojas, priverstas imti į rankas Libano – svarbiausią užsienio ir vidaus politikos – dosjė. Tai reiškia, kad Sirijos valstybė turi užtikrinti policinę ir karinę Libano sienų kontrolę. Tėvas Asadas pradeda šalinti visus asmenis, kurie gali užtraukti šešėlį, o ypač ambicingiausius Sirijos generolus. O jeigu silpnuolis Bašaras pasišovęs būti toks pat geras diktatorius kaip jo tėvas? Malonusis jaunuolis išgyvena stebinantį persikeitimą. Kai kurie režimo pareigūnai mato, kad jaunuolis